

”Viihdyttäminen on pyhä kutsumukseni”

Undergroundin veteraani Kim Deitch koki 60-luvun perusteellisesti

Harri Römpötti

Kim Deitch on underground-sarjakuvan veteraaneja jo 60-luvulta. Mutta vasta viime vuonna julkaistua albumia *The Boulevard of Broken Dreams* voi sanoa hänen päätyökseen. Piirtäminen on hänellä verissä – isä Gene Deitch tunnetaan animaattorina.

– Niin, minulla oli loistava lapsuus. Vanhempani arvostivat taidetta – myös sarjakuvia. Kotona oli jopa sarjakuvia käsitteleviä kirjoja jo ennen kuin osasin lukea. Isä oli hulluna sanomalehtisarjakuviin. Animaattorin työnsä ohessa hän haaveili omasta stripistä ja piirsikin sellaista 50-luvulla, vuonna 1944 syntynyt Deitch muistelee.

– Juoksentelin animaatiostudioissa jo penskana. Sitteen autoitin isää mustaamalla hänen piirroksensa isoja pintoja. Hän myös

tilasi eri sanomalehtiä vain sarjakuvien takia, ja minä sain lukea klassikoita. Oli kuin olisin kasvanut sarjakuvakoulussa.

Mutta sarjakuvasta ei saanut ammattia kovin helposti 1960-luvullakaan. Deitch asui New Yorkissa ja teki töitä lastenbuoltovirastossa, kun vastakulttuuri herätti hänen huomionsa. Deitch huomasi, että underground-lehti *East Village Other*issa pyöri sarjakuva.

– Piirrostyylini oli muutenkin kehitysmässä undergroundin suuntaan. Ajattelin, että kyllä minäkin osaan sen verran kuin se *East Village Other*in tyyppi. Lopetin duunin, muutin *East Villagen* ja menin tarjoamaan sarjakuvaa lehteen. Mutta he eivät maksaneetkaan sarjakuvista ja halusivat psykedelialla.

Deitch alkoi myydä hengen pitimiksi ruohoa ja polteli siinä sivussa itsensä. Siitä syntyi hahmo *Sunshine Girl*, josta *East Village Other*issa pidettiin. Siitä jopa mak-

settiin – mutta ei rahalla, vaan läjällä lehtiä, joita taiteilija sai myydä omaan laskuunsa.

– Jossain vaiheessa rahat alkoivat loppua ja tein kaikenlaisia ruumiillisia hantuihomia. Join myös ihan liikaa. Lopulta tajusin sen itsekin ja menin joo-

© Paul Elledge

gaan. Lopetin juomisen ja menin postiin töihin. Mutta sarjakuvistani katosi potku.

Lännessä oli u-eldorado

Jossain vaiheessa Otherin päätoimittaja vaihtui, ja uusi alkoi jopa maksaa Deitchille. Niihin aikoihin New York oli kova kaupunki. Huumeet rapistivat hippien suosimaa East Villageta, ja kaduilla tuli helposti ryöstetyksi. Deitchillekin kävi niin muutamana kerran.

– Aloin kantaa ladattua asetta. En minä koskaan ampunut sillä, mutta jouduin vetämään sen esiin aika monta kertaa. Kerran naapurikämpässä oli tulipalo. Palaneeseen kämppään muutti liimahaistelijoita, jotka tekivät reiän seinään ja ryöstivät minun asuntooni. Tein siitä sarjakuvankin myöhemmin.

– Samoihin aikoihin vuonna 1969 underground-sanomalehdet olivat kuolemassa. Olin onnistunut kehittämään ilkeän amfetamiiniriippuvuuden.

Crumb kävi saarnaamassa, että länsirannikolla kukki varsinainen u-sarjakuvien Eldorado.

– Minäkin lähdin etsimään sitä. Olin todella tyytyväinen päästessäni New Yorkista. San Franciscossa nostimme työstäväni kanssa sosiaalituokea, samalla kun yritin päästä alkuun sarjakuvien kanssa. Niihin aikoihin sosiaalituella pärjäsi ihan kohtalaisesti.

Sarjakuvien kultasuoni löytyikin San Franciscosta. Tyypillinen underground-sarjakuvalehden ensipainos oli 20 000 kappaletta ja yleensä niitä meni kaupaksi kolme – siis yhteensä 60 000 kappaletta. Sitä jatkui vuoteen 1972 saakka.

– Sitten äkkiä koko juttu ei enää kiinnostanut ketään, eikä kukaan halunnut julkaista mitään. Bill Griffith, minä ja pari muuta liityimme yhteen ja julkaisimme itse. Ei se toiminut. Välillä homma kävi niin hankalaksi, että etsin muita töitä.

– Kävin elokuvakäsikirjoituskursseja. Silloin Hollywood oli kiinnostunut

hyödyntämään hippimeininkiä. Vähän aikaa sain palkkaa, kun kirjoitin elokuvaa omien sarjakuvieni pohjalta. Mutta eihän se toteutunut.

– Törmäsin Paul Barteliin ja tein kuudessa viikossa sarjakuvaversio hänen elokuvastaan Paistinpannumurhaajat. Jossain vaiheessa asuin Virginiassa erään rikkaan sarjakuvakeräilijän suojissa. Se oli sekavaa aikaa. Olen tottunut siihen, että asiat menevät päin mäntyä.

Tarinoita vanhan viihteen maailmasta

Jossain vaiheessa Deitch on päätynyt taas asumaan New Yorkiin, mutta hän julistautuu henkisesti kalifornialaiseksi. Matkalla Deitch keksi aiheekseen vanhan viihteen – vaudeville-teatterin, friikkisirkukset, mykkäelokuvan ja animaatiot. Aikojen mittaan Deitch on jopa keräillyt animaatioklassikkoja filmiprintteinä. Animaatioiden pohjalta kehittyi myös vakiohahmo Waldo-kissa.

– En ole kumminkaan mikään animaation ehdoton ystävä. Sen tuottaminen maksaa paljon, ja siksi animaatioissa ei ole luomisen vapautta. Sitä paitsi minä en ole luonnostani taiteilija ja piirrän ihan liian jäykästi animaatioon. Tavalinen näytelmäelokuvaakin kiinnostaisi enemmän. Toivon, että olisin elänyt mykkäelokuvan aikaan.

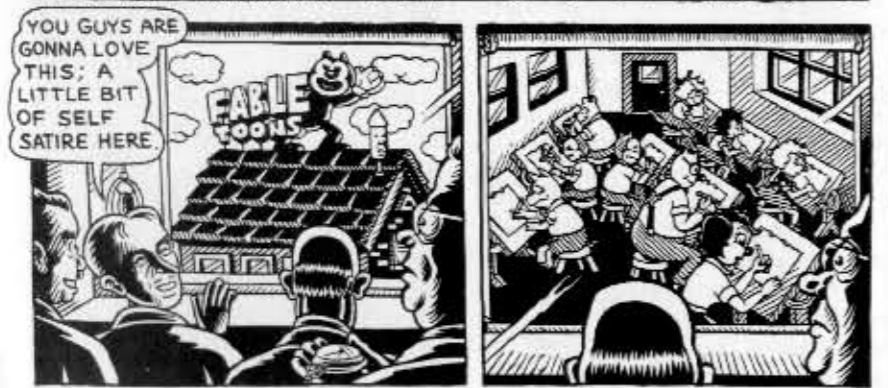
– Vanhat animaatiot olivat paljon sähkämpiä kuin nykyiset. Felixiä ja Alice in Wonderlandia esitettiin paljon telkkarissa, kun olin pieni. Animaatioiden kautta innostuin myös vanhasta 1920- ja 1930-lukujen musiikista. Niissä oli paljon mustia kissoja kai siksi, että niitä oli helppo piirtää.

– Sarjakuvia tehdessä tarvitaan rahaa vain vuokraan ja piirrosvälineisiin. Siksi se tuntui jo alussa mahdolliselta välineeltä. Waldo kehittyi vanhojen animaatiokissojen pohjalta, kun en osannut piirtää ihmisiä kovin hyvin. Siihen vaikutti etenkin Paul Terryn Aesop's Fables -animaatiosarja. Aluksi Waldo oli ihan tavallinen kissa, mutta siitä on tullut demoni omia aikojaan.

The Boulevard of Broken Dreams alkoi syntyä jo vuoden 1990 tienoilla. Silloin sitä oli mukana ideoimassa Deitchin veli Simon, joka on osallistunut hänen tuotantonsa jo 60-luvulta lähtien. Alusta asti Deitch halusi tavoittaa uudella tarinalla entistä isomman yleisön.

The Boulevard of Broken Dreams alkoi syntyä jo vuoden 1990 tienoilla. Silloin sitä oli mukana ideoimassa Deitchin veli Simon, joka on osallistunut hänen tuotantonsa jo 60-luvulta lähtien. Alusta asti Deitch halusi tavoittaa uudella tarinalla entistä isomman yleisön.

– Istuimme Simonin kanssa katsojissa vanhoja piirrettyjä ja aloimme jutella

© Kim Deitch

Winsor McCayn kuuluisasta puheesta animaattoreiden illallisella vuonna 1927. Sille osallistui muun muassa Max Fleischer. McCay haukkui muut animaattorit siitä, että he ovat pilanneet kaupallisuudella hänen luomansa taidemuodon.

– Siitä aloimme kehittää kahden veljekseni tarinaa, joka myötäilisi animaation historiaa. Muistaakseni McCayllakin oli veli, joka joutui mielisairaalaan. Suurin osa tarinasta pohjautuu juttuihin, joita isäni kertoi animaatiosta, kun olin lapsi. Luin myös muun muassa John Canemakerin kirjoja Winsor McCaysta ja Disneystä.

Vanha Waldo-kissakin on mukana. Simonilla oli henkilökohtaisia ongelmia, joiden takia hän katosi kuvioista matkan varrella. Tarinan veljeksillä on ongelmallinen suhde, mutta he eivät kuulemma muistuta millään tasolla Deitchin veljeksiä.

Boulevardin tie ison Pantheon-kustantamon hoiviin oli pitkä ja mutkikas. Aluksi sitä kaavailtiin jatkosarjaksi Art Spiegelmanin ja Francoise Moulyn Raw-antologiaan. Ensimmäinen osa ilmestyi siellä, mutta sitten Raw kuopattiin.

Winsor McCayn alter ego kiroaa kollegansa liian pitkällä illallisella.

– Minulla on muutama pitkä tarina, jotka voisi koota albumeiksi. En kuitenkaan ole varma, ovatko ne tarpeeksi hyviä. Boulevard vaikuttaa hyvältä asktelelta kohti vakiintumista sarjakuvapiirtäjänä. Nyt minun pitää vain tehdä uusia hyviä sarjakuvia ja siksi en ota toistaiseksi ollenkaan kaupallisia tilaustöitä. Nyt pidän taukoa viikonlopun Mocca-festivaalin takia.

– Boulevard of Broken Dreams on pohjimmiltaan tarina siitä, millaista on olla luova ihminen. Minä olen onneksi päässyt ajoissa eroon tuhoisista piirteistäni. En enää odes juo alkoholia. Piirtäminen on käynyt vuosien varrella vähän helpommaksi. Nyt jo pidän siitä. Piirtäminen on loistava tapa käyttää aikaa. Viihdyttäminen on minun pyhä kutsunukseni, seestynyt vanha hippi nauraa. ■

© Kim Deitch

"ISI, MITÄ OLII JAZZ?"

Gene Deitch:
The Cat on a Hot Thin Groove
FANTAGRAPHICS

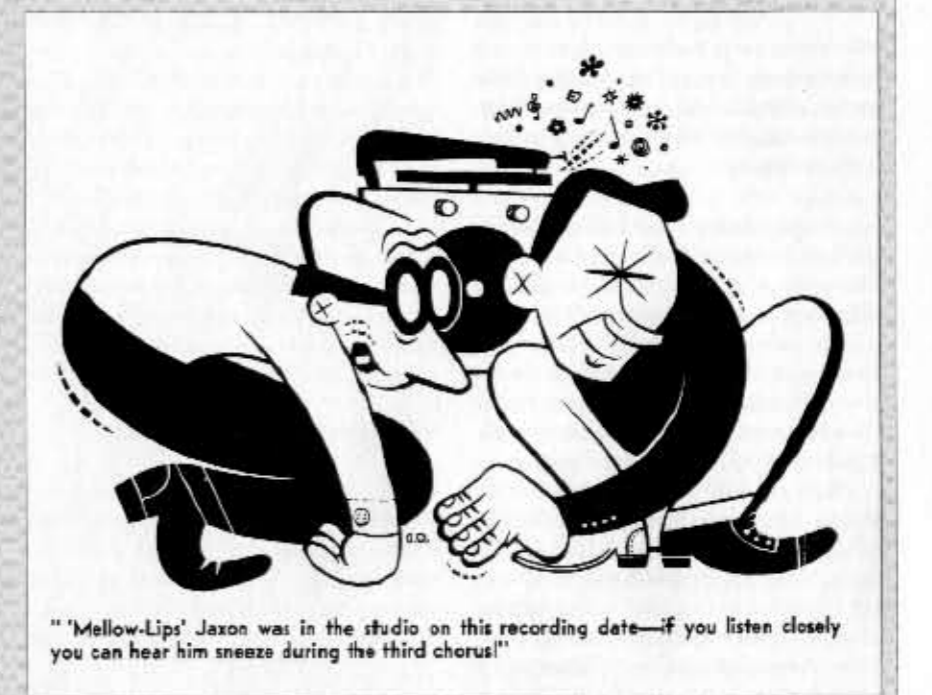
Vuonna 1945, kun Kim Deitch oli yksi-vuotias, hänen parikymppinen isänsä Gene alkoi kuvittaa jazzdiggareiden ja levykeräilijöiden lehteä The Record Changer. Fantagraphics on nyt koonnut kansikuvat, pilapiirroksot ja muut kuvat hienoksi The Cat on a Hot Thin Groove -kahvipöytäkirjaksi.

Vasta seuraavana vuonna (1946) Gene Deitch aloitti animaatiouransa arvostetussa UPA-studiossa, jossa hän työskenteli muun muassa Mister Magoo -sarjan parissa ja teki paljon palkittuja mainosanimaatiota.

Sitten min Gene Deitch työskenteli Terrytoons-yhtiön taiteellisena johtajana ja perusti oman animaatiotuotantoyhtiönsä vuonna 1958. Sen puitteissa hän teki piirrettyjä versioita lastenkirjoista. Päätöitä oli Maurice Sendakin Hassut hurjat hirviöt -kirjaan perustuva elokuva, jonka tekeminen vei viisi vuotta.

Gene Deitch piirsi 1950-luvulla myös omaa sanomalehtisarjakuvaansa Terrible Thompson, joka ei menestynyt ja kesti vain puoli vuotta. Vuonna 1960 hänen ohjaamansa ja Jules Feifferin sarjakuvaan perustuva animaatio Munro palkittiin Oscarilla.

Munro tuotettiin itse asiassa Prahassa. Gene Deitchin visiitin Tšhek-

© Gene Deitch

koslovakiaan piti kestää korkeintaan kymmenen päivää, mutta rakastuminen sotki kuviot. Viimeiset 30 vuotta hän on asunut kokonaan Prahassa – niistä siis noin 20 vuotta jenkkinä rautaesiripun takana.

Mutta The Record Changerin piirrosten aikaan kaikki oli vielä edessä. Gene Deitch jatkoi jazz-piirroksia vuoteen 1951. Niiden perusteella hän on huomattavasti poikaansa parempi piirtäjä. Genen viiva on notkeaa ja huokuu

herkeä ajalta, jolloin jazz oli vielä kapi-nallista musiikkia.

Cat oli jazzdiggareista käytetty nimitys ja Deitchin pilapiirroksien nimi. Gene Deitch selittää termin juontuvan länsiafrikkalaisesta sanasta katta, joka tarkoittaa ihmistä. Piirroksissaan hän teki pilaa pakkomielleisestä jazz-puristista. Gene Deitch myöntää esipuheensa aluksi olleensa itse semmoinen.

Harri Rõmpötti

